

Jacob Graves Sørensen
Martin Graves Rasmussen
Janus Graves Rasmussen

IP&Ø

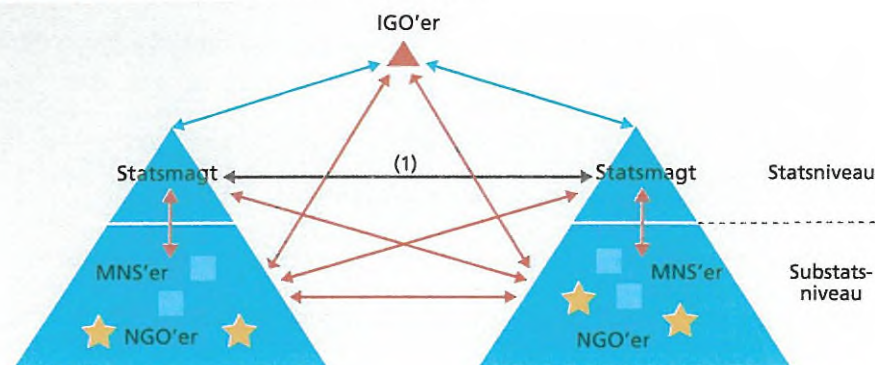
Grundbog i International
Politik og Økonomi

Viborg
Katedralskole

Columbus

Figur 1.7. Komplex interdependens

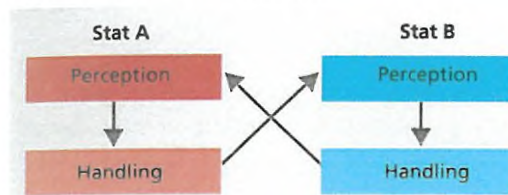
Note: Mens de klassiske realister, neorealisterne og de klassiske liberalister fokuserer på relationerne mellem stater (pil 1 i figuren), har neoliberalisterne gradvist inddraget flere aktører som relevante i IP-studiet: først IGO'erne (de internationale organisationer) på statsniveauet (de blå pile) og derefter NGO'er (ikke-statslige organisationer) samt MNS'er (multinationale selskaber) på det substatslige (understatslige) niveau (de orange pile). Man kan yderligere tilføje bl.a. oprørsgrupper, terrorbevægelser og kriminelle netværk (hackergrupper, våben- og narkosmuglere osv.). Neoliberalisterne taler om, at staterne er blevet gennemhullede, og at staternes rolle som centrale aktører gradvist bliver undergravet. I figuren har vi for overskuelighedens skyld kun medtaget to stater, men når man tænker på, at det internationale politiske system består af ca. 200 stater og mange tusinde substatslige aktører, forstår man Keohanes og Nyes begreb *kompleks interdependens*.

Andre neoliberalister, fx Andrew Moravcsik, professor ved Princeton University, har fokus på, hvordan *indenrigsfaktorer* påvirker et lands udenrigspolitik. Ifølge ham formes staters præferencer af grupper og individer i en stat – ikke af det internationale system eller af "objektivt" givne nationale interesser. Krig er derfor en konsekvens af, at nationalister eller fremmedfjendtlige ideologier former en stats præferencer – mod befolkningsflertallets ønsker, for de fleste mennesker er jo risikoaverse (jfr. den klassiske liberalisme ovenfor). En af årsagerne til, at en mindretalsgruppe undertiden kan dominere udformningen af en stats præferencer, er "the Power of Money", som i fx USA spiller en afgørende rolle under valgkampe.

1.5. Konstruktivismen

Konstruktivismen er en nyere teoriretning inden for IP. Den bygger på, at menneskers handlinger – herunder staters udenrigspolitik – skal forstås ud fra en konstrueret menneskeskabt virkelighed. Konstruktivismen afviser ikke eksistensen af den materielle verden – sten, træ og vand vil også eksistere uden mennesker – men begreber som penge, terrorisme og suverænitæt kan kun forstås ud fra den værdi (positiv eller negativ), de bliver tildelt af mennesket.

Figur 1.8. Den simple konstruktivisme-model

En bestemt *virkelighedsopfattelse* opstår gradvist over en år-række, og her spiller den sprogbrug (diskurs), som politikere og andre fremtrædende personer i et samfund anvender om fænomener i omverdenen, en afgørende rolle. "*Italesættelse*"

og "*framing*"⁵ (vinkling) af den omgivende verden påvirker menneskers *perception* (opfattelse) af andres handlinger og bestemmer desuden framingen og italesættelsen af ens egne handlinger, fx begrundelsen for at føre en bestemt udenrigspolitik, se figur 1.8.

Alexander Wendts "*Anarchy is what States make of it: The Social Construction of Power Politics*" (1992) er et hovedværk inden for konstruktivismen. Han kritiserer realismen for at lægge al for megen vægt på strukturer og sikkerhedsproblemer som årsager til krige. I stedet bør man fokusere på *individet* – ligesom i den klassiske liberalisme – dvs. på de menneskelige og indenrigspolitiske faktorer, som får én stat til at angribe en anden.

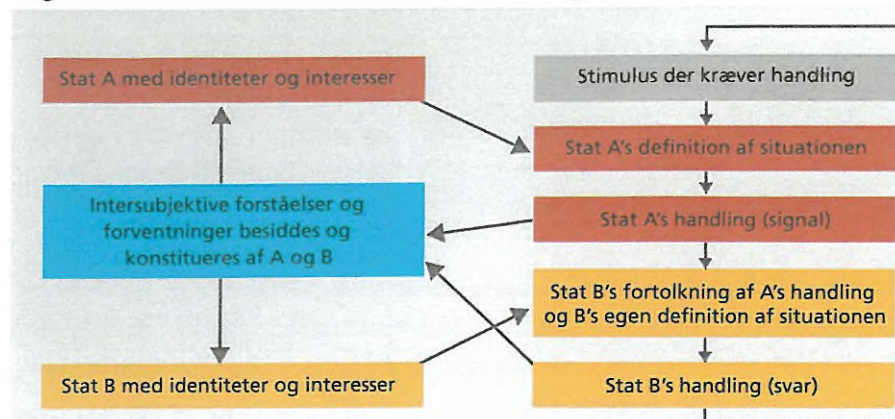
Centrale faktorer bag en stats udenrigspolitik er dels den *identitet*, befolkningen kollektivt har opbygget, dels de *nationale interesser*, en stat via framing og italesættelse har skabt. Sociale institutioner, værdier, normer og idéer er alle socialt konstrueret, dvs. noget mennesker bevidst eller ubevidst er blevet enige om ved at kommunikere med hinanden. Man kan altså ifølge konstruktivisternes ikke rationelt udlede, hvilke nationale interesser en stat har, ud fra dens geografiske beliggenhed, økonomiske niveau mv.

Wendt skelner mellem tre typer af relationer mellem stater. For det første det *konkurrenceprægede system*, hvor stater identificerer sig negativt med hinanden og kæmper alle mod alle (jfr. realismen). I et sådant system er der fokus på relative fordele, fordi en stat hele tiden skal være stærkere end sine fjender. For det andet det *individualistiske system*, hvor stater hverken identificerer andre stater som venner eller fjender og derfor er indifferente⁶ over for andre staters ageren. Fokus ligger her – som i liberalismen – på at opnå absolutte fordele. Endelig for det tredje det *samarbejdende sikkerhedssystem*, hvori stater identificerer sig positivt over for hinanden (men negativt over for stater uden for systemet), og hvor den enkelte stats sikkerhed er fællesskabets ansvar.

⁵ "Italesættelse" betyder, at et emne sættes på dagsordenen i den offentlige debat, mens "framing" henviser til den synsvinkel på emnet, en aktør har. Se også boks 4.2 om diskursanalyse.

⁶ Ligeglade.

Figur 1.9. Wendts model af interaktionsprocessen mellem stater

Staternes handlinger udspringer af den indbyrdes *interaktion* (se figur 1.8). Det er en stats signaler, fortolkninger og svar i samspillet med andre stater, der er afgørende for, om et *venne-* eller *fiendebillede* bliver opbygget. Den første sociale handling skaber forventninger hos begge aktører, og med tiden forårsager *positive/negative signaler, fortolkninger og svar*, at forholdet mellem de to aktører forstærkes eller forstyrres. Sammenhængene i interaktionsprocessen kan ses i figur 1.9.

En stat kan have mange identiteter; fx kan den være klimaforkæmper samtidig med, at den krænker menneskerettighederne. Men det er summen af disse identiteter, der afgør, hvordan andre stater opfatter den pågældende stat, og derfor om andre stater kan identificere sig med den. Hvis en stat over en længere periode har haft samme billede af en anden stat, kan dette billede være særdeles modstandsdygtigt over for forandring. Det skyldes bl.a., at aktører kan have interesse i at bevare en relativt stabil identitetsrolle for at minimere usikkerhed og angst hos deres respektive befolkninger og hos hinanden.

1.6. Case: De israelsk-arabiske krige og konflikter

Mellemøsten har efter 2. verdenskrig været den region i verden, der har været plaget af flest *krige og konflikter*. Det skyldes ikke bare en masse interne stridigheder mellem regionens lande, men også, at super- og stormagter i høj grad har haft interesser i regionen og derfor har blandet sig i konflikterne eller ligefrem været årsag til dem. Den mest langvarige konflikt i Mellemøsten er helt klart konflikten mellem Israel på den ene side og palæstinenserne og en række arabiske lande på den anden. I figur 1.10 har vi oplistet de vigtigste krige og konflikter imellem de to parter fra 1948 og frem.

rorangreb på Israel med daglige raketangreb og jævnlige selvmordsbombeaktioner. Moravcsiks forklaring holder imidlertid ikke – i hvert fald ikke mht. den israelske adfærd – for bosættelsespolitikken og den hårde linje over for palæstinenserne, som har hersket længe, har jo i det israelske demokrati et flertal af befolkningen bag sig – både regeringen og et flertal i Knesset står inde for den hårde udenrigspolitik.

Vi kan altså konkludere, at de liberalistiske og neoliberalistiske IP-teorier i en analyse af den israelsk-arabiske konflikt kan anvendes defensivt til at forklare, hvorfor der *ikke* er fred i Palæstina-området. Derimod har de to teorier svært ved at forklare, hvorfor der fortsat er krige og konflikter i regionen.

1.6.5. En konstruktivistisk analyse

Ifølge *konstruktivismen* er Israels og de arabiske naboers gensidige fjendebilleder blevet gradvist opbygget over en årrække via dels de *handlinger*, de to parter har udført over for hinanden, dels den *retorik* (framing og italesættelse), som de politiske ledere og andre fremtrædende personer har anvendt for at skabe en kollektiv identitet indadtil og afstand udadtil. Etableringen af fjendebillederne: de imperialistiske/zionistiske jøder, som ville stjæle palæstinenserens land, contra de dovne og uduelige arabere, der ikke kunne "få ørkenen til at blomstre", startede allerede i 1930'erne, hvor jødernes immigration til Palæstina-området satte fart. Framingen var allerede dengang på begge sider præget af mere eller mindre racistiske synsvinkler. Krigen i 1948-49 med de tilhørende store flygtningestrømme var naturligvis med til at forstærke fjendebillederne.

I israelernes selvforståelse har de i alle de fire større krige i perioden 1948-73 været den angrebne part, selv om man fra en neutral synsvinkel må sige, at det nok var tilfældet under krigen i 1948-49 og Oktoberkrigen 1973, mens de var angriberne i 1956 og 1967. På den arabiske side har man den stik modsatte opfattelse af israelernes, og på begge sider er det naturligvis de ledende politikeres retorik, der har skabt denne framing. Når fjendebillederne er blevet konstrueret over så lang en årrække, kan de være særdeles modstandsdygtige over for forandring.

I 1950'erne og 1960'erne talte flere arabiske ledere, først og fremmest den egyptiske præsident Nasser (1956-70), for at skabe tættere bånd mellem de arabiske stater, som jo har både sproglige, kulturelle og religiøse fælles-træk. Man ville skabe et mere positivt vennebillede af de arabiske stater imellem – med Alexander Wendts ord et *samarbejdende sikkerhedssystem* (jfr. afsnit 1.5), hvor staterne klart identificerer sig med hinanden, og hvor den enkelte stats sikkerhed bliver fællesskabets ansvar. *Panarabismen* var udtryk for en ideologisk framing og italesættelse: når araberne udgør én nation, bør

de også kun repræsenteres af én stat. Et af Nassers udtrykte formål med idéen var, at de arabiske stater så bedre i fællesskab kunne bekæmpe den vestlige imperialism, dvs. de vestlige stormagter – og Israel.

Det lykkedes faktisk for Nasser at få oprettet en union med Syrien, den såkaldte Forenede Arabiske Republik, men den fik kun kort levetid (1958-61), for efter syrerens mening indtog Egypten en alt for dominerende rolle i unionen. Siden har bl.a. Iraks Saddam Hussein udtalt sig om lignende projekter, men panarabismen er aldrig rigtigt slået igennem. Der har således været en række indbyrdes konflikter mellem de arabiske lande og i forhold til det persiske Iran, men på ét punkt har der været samling: i konflikten med Israel har alle de arabiske lande stået sammen, og Iran har efter revolutionen i 1979 sluttet sig til dem. Den negative italesættelse af den fælles fjende har ført til en positiv italesættelse ("den arabiske verden", "vores muslimske brødre" osv.) af ellers ofte uenige naboer. Egyptens fredsaftale med Israel i 1979 og Jordans fredsaftale med israelerne i 1994 blev derfor i den arabiske retorik betegnet som forræderi mod den fælles arabiske sag – den møjsommeligt opbyggede kollektive identitet.

Konstruktivismen kan altså bidrage med en anden forklaring på den israelsk-arabiske konflikt end realisterne og neorealisterne, men vi når i analysen frem til samme konklusion: Udsigterne til fred i Palæstina-området er meget lange.

Boks 1.3. How to do? Case-studium i international politik

På baggrund af casen om de israelsk-arabiske krige og konflikter vil vi i denne boks opstille en skitse for, hvordan man selv kan analysere cases i IP ud fra de 5 hovedteorier, vi har gennemgået her i kapitel 1.

Udgangspunktet for enhver IP-analyse ("punkt 0" i alle analyserne nedenfor) er, at man har lidt viden om geografi og verdenshistorie, dvs. *konteksten*. Start derfor med at finde landkort på nettet og observer bl.a. aktørernes (her stater) størrelse og omgivende stater. På fx CIA World Factbook kan man finde korte historiske oversigter over alverdens lande (se under "Introduction" og "Disputes – international"), og her kan man så lave noter i skemaform – jfr. figur 1.10 ovenfor. Og så kan man gå i gang med analyserne. I det følgende viser vi skitser til analyser af bl.a. den israelsk-arabiske case.

En realistisk analyse

1) *Aktør-analyse*: Først skal man finde de vigtigste aktører og deres nationale interesser. Også her er CIA World Factbook et godt hjælpemiddel. Et godt råd: Medtag kun de vigtigste aktører og deres vigtigste interesser – ellers bliver analysen hurtigt uoverskuelig.